

Eduard Porta, erudit universal i pioner de la conservació a Catalunya.

Eduard Porta, universal scholar and pioneer of conservation in Catalonia.

Montserrat Artigau Miralles / martigau@xtec.cat

Professora de conservació-restauració d'obra escultòrica (ESCRBCC).

Professor of Conservation-Restoration of Sculptural Work (ESCRBCC).

Eduard Porta i Ferrés (1941-2024) ha estat una figura cabdal de la conservació a Catalunya, així com un professional universal que ha treballat per a la protecció del patrimoni per a nombroses institucions arreu del món. Aquest text és un homenatge a la persona que va ser el meu mentor professional, exposant la trajectòria que vam recórrer plegats, una petita part de la seva extensa carrera, per tal de presentar el seu bagatge professional i personal i agrair l'oportunitat que va significar aprendre i treballar al seu costat.

Eduard Porta y Ferrés (1941-2024) was a leading figure in conservation in Catalonia, as well as a universal professional who worked with numerous institutions all over the world to protect heritage. This text is an homage to the person who was my professional mentor, detailing the career path we travelled together – a small part of his extensive career – to present his professional and personal background and to thank him for the opportunity to learn and work alongside him.

[PORTADA] Eduard
Porta, davant del
retaule major del
monestir de Poblet,
2019 (Fotografia: Joan
Fuguet Sans).

Eduard Porta va ser químic de professió i la seva vocació envers la conservació del patrimoni el va portar a ser dels primers, si no l'autèntic pioner, treballant per la conservació en institucions arqueològiques i museus, arribant a ser cap dels laboratoris dels museus de la Diputació de Barcelona. En la seva extensa carrera va exercir de museòleg, tècnic de museus, coordinador de projectes, consultor i professor en nombroses institucions d'Europa, Amèrica, Àsia i Àfrica (continent, aquest darrer, que li va robar el cor), com la UNESCO, l'ICOM, el *Getty Conservation Institute*, el *Supreme Council of Antiquities* d'Egipte, la UAB i la UB, per anomenar-ne algunes entre moltes d'altres.

Aquest és el professional que podem descriure, però per a mi va ser molt més; veritablement va ser el meu mentor, professionalment i personal, ja que em va ensenyar no tan sols tècniques, procediments i criteris de conservació-restauració, sinó també com el coneixement dels pobles, la seva cultura, tradicions i expressions artístiques – mitjançant tant l'estudi com els viatges, el treball de camp i les relacions amb altres professionals– contribueixen a la conservació del patrimoni, aquesta meravella que, com ell deia, és el veritable llegat de la Humanitat.

El primer contacte amb ell va ser com a professor de Conservació Preventiva a la UB; per als alumnes era una mena de científic aventurer que ens donava classes entre projectes al Machu Picchu i a la tomba de la reina egípcia Nefertari, una de les més importants i famoses que es troben a la Vall de les Reines, la seva "joia de la

corona", com deia ell, de la que va ser director del projecte de conservació-restauració. Les seves no eren classes a l'ús, i sempre estaven farcides d'anècdotes, humor i coneixement; així, començava establint les condicions ambientals idònies per a la conservació del patrimoni: 0% de presència humana i/o qualsevol ésser viu (especialment l'*Homo turisticus*, com ell l'anomenava), que implica alts graus d'emissió de CO₂ i O₃, a més d'actes desafortunats de "reparació" i vandalisme. Amb ell vaig aprendre molt de la conservació al món real, a peu d'obra, i em va guiar pel món professional, recomanant-me, als inicis de la meua trajectòria com a conservadora-restauradora, per a una beca d'estudis a Suïssa i presentant-me al *Museu Egizio* de Torí, on vaig treballar en acabar els estudis.

La seva carrera va tenir una figura cabdal en l'àmbit professional i humà, Luis Monreal, company, aliat i amic, relació que es va iniciar quan treballaren plegats al *Getty Conservation Institute* i que hauria de continuar la resta de les seves vides. En aquesta època vaig treballar per primera vegada amb l'Eduard, formant part de l'equip de restauradors xilens i espanyols que van intervenir un moai de l'illa de Pasqua que va ser decapitat a les portes de la Fundació La Caixa de Barcelona, presidida llavors per Monreal, durant el trasllat per a l'exposició *Els moai de l'illa de Pasqua, art i cultura als Mars del Sud*. La urgència de la intervenció, les dimensions i pes de la peça i la limitació de recursos van posar en evidència la professionalitat de Porta i la seva capacitat per solucionar problemes i emergències, així com per liderar equips de treball complexos.

[1] Equip de conservació i restauració del mausoleu de Ramon Folch de Cardona; Mireia Garcia, Eduard Porta, Montserrat Artigau i Sandi Lepori. Església parroquial de Bellpuig, 2001 (Fotografia: ESCRBC).

A partir d'aquest moment, vam mantenir el contacte mentre jo alternava treballs a Catalunya i a l'estranger, convertint-se en el meu principal conseller en l'àmbit professional, però també humà; el seu coneixement de cada ciutat, país i continent que jo tenia com a destí, el patrimoni més rellevant per visitar, les dades històriques i culturals, així com els restaurants i plats específics d'obligada consumició, a més de conservadors amb qui entrevistar-me, em feien adonar de la dimensió del seu bagatge cultural i la seva infinita capacitat de memòria; cal assenyalar que també tenia una dita, rodolí o acudit associat a qualsevol tema de conversa.

Una altra de les vinculacions personals i professionals de l'Eduard va ser amb Josep Maria Xarrié, amb qui va compartir els inicis de la conservació-restauració a Catalunya en tots els àmbits (institucional, acadèmic, públic i privat), així com projectes internacionals. Xarrié va ser fundador i cap del Centre de Restauració de Béns Mobles de Catalunya (CRBMC), amb el qual Porta va col·laborar des dels inicis, i jo mateixa també des de la meva època d'estudiant i al llarg de tota la meva trajectòria professional. Vam coincidir al CRBMC quan jo ja era professora de conservació-restauració d'obra escultòrica a l'Escola Superior de Conservació i Restauració de Béns Culturals de Catalunya (ESCRBC), formant un equip de treball, intervenint i estudiant rellevants obres del Patrimoni català, com el Mausoleu de Bellpuig, l'Altar Major del Paraninfo de la Universitat de Cervera, el Retaulle Major del Monestir de Poblet, el Temple Romà de Vic i la Portada

de l'església del monestir de Ripoll. Aquests projectes d'intervenció van propiciar nombroses publicacions, conferències i la participació en diversos congressos, però sobretot vaig aprendre molt del mètode de treball de l'Eduard, que tant implicava tecnologia capdavantera, com l'aplicació de *datta loggers* amb sondes de mesura de diversos paràmetres connectats via satèl·lit, com el que ell anomenava *low technology*, és a dir, mètodes, instruments i productes bàsics que poguessin ser aconseguits i emprats a peu d'obra arreu del món. Així mateix, aquestes actuacions in situ implicaven relacions personals amb el poble i els seus habitants; especialment rellevant per a l'Eduard era el coneixement de la gastronomia i l'enologia local, bases per a ell de la cultura mediterrània.

La darrera etapa de la seva vida professional torna a estar vinculada amb Luis Monreal, ara ja director general de l'*Aga Khan Trust for Culture*, fundació filantròpica privada no confessional enfocada a la revitalització de les comunitats del Món Islàmic de forma física, social, cultural i econòmica. Com a consultor de la Fundació, Porta va aportar els seus extensos coneixements viatjant, estudiant, intervenint i formant professionals de la conservació del patrimoni en nombrosos països, esdevenint una verdadera passió per a ell. Vaig tenir el privilegi de col·laborar amb ell en alguns projectes de la Fundació, a Zanzibar, Síria (abans que la cruenta i terrible guerra destrossés el país, la població i el valuós patrimoni) i Egipte, la pàtria del cor de l'Eduard, on participàvem en la creació del Museu Històric del Caire. En aquesta ciutat jo visitava monuments i museus, per

[2] Lliçó inaugural impartida per Eduard Porta, *Conservar és només restaurar de mica en mica?*, curs acadèmic 2010-2011, Escola Superior de Conservació i Restauració de Béns Culturals de Catalunya (Fotografia: ESCRBCC).

després tornar-hi guiada per l'Eduard, que m'oferia una visió totalment erudita i diferent, com al Museu Egipci, on em va assenyalar la peça per a ell més rellevant, una petita daga col·locada entre altres objectes en una vitrina de la cambra del tresor de Tutankamon, una de les primeres peces de ferro meteòric de la Història de la humanitat, així com un seguit d'anècdotes de l'època en què hi havia treballat com a conservador. Ell sempre m'oferia una visió i una versió particular i profunda de qualsevol tema que tractéssim, que evidenciava el seu extens bagatge professional i personal.

De fet, totes les converses amb ell eren un seguit de coneixements i informació emmagatzemats en la seva prodigiosa memòria, per a mi una valuosa font d'aprenentatge i ampliació del pensament. Per aquest motiu sempre vaig propiciar la col·laboració de l'Eduard amb l'ESCRBCC, mitjançant conferències i classes magistrals per tal que els alumnes gaudissin i s'aprofitessin dels seus coneixements que, com a bon professor i excel·lent orador, impartia connectant amb l'auditori d'una manera propera, amb humor, ironia i una enorme cultura i experiència. Així, Porta va impartir la lliçó inaugural del curs acadèmic 2010-2011, anomenada *Conservar és només restaurar de mica en mica?*, un títol que reflecteix totalment el seu tarannà. L'Eduard va esdevenir un habitual "amic" de l'ESCRBCC, establint relacions personals amb altres professors i alumnes, molts dels quals també van treballar amb ell al llarg de la seva trajectòria professional.

Així, doncs, vaig tenir el privilegi de fer el meu camí professional sempre guiada i recolzada per l'Eduard, i la sort de compartir una part de la seva trajectòria, tan àmplia, extensa i universal com pocs professionals de la seva època. Amb el temps, les nostres converses van anar més enllà de la conservació i el patrimoni, ja que els seus coneixements sobre història, doctrines religioses, geopolítica, economia i una infinitat de temes relacionats amb la natura humana, feien que sempre m'interessés la seva opinió i cerqués el seu consell.

Aquest text és un homenatge a l'home que tant em va ensenyar, erudit, savi (com a ell li agradava definir-se), irònic, mundà, immensament generós i proper, a qui tant li dec. És, per tant, una visió personal que no pretén presentar tota la dimensió de l'Eduard, sinó una forma de reconeixement envers la persona que tant em va ensenyar i guiar, mitjançant el relat del camí que vaig tenir la sort de compartir amb ell. Exposada la nostra trajectòria conjunta m'adono com d'àmplia i dilatada va ser, tot i que correspongui a una petita part de la història de l'Eduard. Ell va viure la vida com va voler, un esperit lliure sempre amb ànsia de menjar-se la vida a cada instant, ampliant horitzons fins a l'infinit, sempre amb la conservació i protecció del Patrimoni com a *leitmotiv* de la seva vida.

Gràcies Eduard, gràcies infinites per tantes coses!

3

Una escola de restauració com col
amb un claustre de professors d'alt nivell
i resultats magnífics.

H/A regit ma honor de ser una conferència inaugural
del curs 2010-2011.

Eduard Porta
Amic, Conservador de Museus.

5/11/2010

[3] Dedicatòria autògrafa d'Eduard Porta al llibre d'honor de l'ESCRBCC, després d'impartir la lliçó inaugural del curs acadèmic 2010-2011 (Fotografia: ESCRBCC).